

FÖR HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN
OCH TANDVÅRDEN

Studie- handledning

Våld i nära relationer och
hedersrelaterat våld
– ett utbildningsmaterial

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen.
Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats.
Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2021-11-7617

Formgivning Södra tornet
Illustration Fredrik Larsson, Södra tornet
Tryck Elanders Sverige AB, oktober 2021
Uppdaterad pdf-fil 2024-01-16

Studiehandledning till Våld i nära relationer – ett utbildningsmaterial

Studiehandledningen ger en beskrivning av hur du kan arbeta med utbildningspaketet “Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – ett utbildningsmaterial”. Utbildningsmaterialet kan du beställa eller printa ut, du hittar det på Socialstyrelsens webbplats och på Kunskapsguiden.se. Handledningen riktar sig främst till dig som leder en verksamhet inom socialtjänsten, som ansvarar för kompetensutveckling eller som håller i utbildningstillfällen. Den riktar sig också till er i verksamheten som är intresserade av leda eller delta i ett gemensamt arbete med materialet.

Du som är chef inom en verksamhet i hälso- och sjukvården kan med stöd i denna studiehandledning initiera och stötta utbildningsinsatser hos personalen i syfte att tidigt uppmärksamma våldsutsatthet. En viktig del i detta fortbildningsarbete är att ge personal verktyg för att kunna lotsa en våldsutsatt person vidare till verksamheter inom socialtjänsten som utreder sådana frågor. Det är också viktigt att säkerställa att personal anmäler oro för barn när våldsutsatthet har uppmärksammats.

Tre material; chefsstöd, utbildningsmaterial och studiehandledning

Förutom utbildningsmaterialet och den här studiehandledningen finns också en powerpoint-presentation till dig som leder en verksamhet inom hälso- och sjukvården, som ansvarar för kompetensutveckling eller som håller i utbildningstillfällen. Presentationen handlar om syftet med utbildningen och innehåll i utbildningsmaterialet och hur ett utbildningsarbete kan läggas upp.

Den här studiehandledningen beskriver hur chef och deltagare kan ta del av materialet, bearbeta det och till vilka andra aktörer deltagaren kan vända sig för fördjupade kunskaper om till exempel barns utsatthet eller hedersrelaterat våld och förtryck. Den består av fyra delar:

GENOMFÖRA UTBILDNINGEN

Introduktion till utbildningen; syfte, målgrupp och innehåll

Syftet med utbildningsmaterialet är att ge ökad kunskap om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Utbildningsmaterialet och studiehandledningen vänder sig till personal och chefer inom hälso- och sjukvård och tandvård som i sitt arbete kan komma att möta personer som utsätts eller riskerar att utsättas för våld som söker vård även av andra skäl.

Så här är utbildningsmaterialet disponerat

Utbildningsmaterialet består av tre delar:

Del I. Introduktion

Introduktionen ger en repetition/inblick i vad våld i nära relationer handlar om och hur det kan ta sig uttryck. Den beskriver också våldets konsekvenser samt evidensbaserade samband mellan våld och hälsokonsekvenser. I introduktionen beskrivs även hälso- och sjukvårdens och tandvårdens ansvar och möjligheter att ställa frågor om våld. Här ges exempel på olika verksamheter som kan komma i kontakt med våldsutsatta samt hur hälso- och sjukvården kan agera i det specifika fallet.

Del II. Verksamhetens arbete med våld i nära relationer

Här beskrivs hälso- och sjukvårdens samt tandvårdens ansvar med avseende på våld. Fokus ligger på att upptäcka våld, ställa frågor om våld samt åtgärder efter att frågorna besvarats. Syftet är att ge yrkesverksamma stöd i arbetet och förståelse för vilken viktig insats som kan göras.

Del III. Olika gruppers utsatthet

I del III beskrivs barn som upplever och utsätts för våld, våld i ungas relationer och hedersrelaterat våld. En beskrivning av äldre kvinnor, personer med funktionsnedsättning och personer som har missbruk och beroende som utsätts för våld, återfinns sist i denna del.

Olika sätt att genomföra utbildningen

Utbildningsmaterialet kan anpassas efter hur mycket tid verksamheten och deltagarna har möjlighet att lägga ner, vilka behov deltagarna har och i vilka sammanhang kunskapen behövs.

Nedan hittar du förslag på hur du kan lägga upp arbetet. Det kan användas självständigt, det vill säga att var och en läser igenom materialet och utifrån tid, situation och ambitionsnivå, och även fördjupa sig i annan litteratur och material hos andra aktörer. Ett annat sätt är att använda materialet i en arbetsgrupp. Utgå från arbetsgruppens situation och välj ett realistiskt omfång. Det kan vara bra att göra en planering för att skapa tydlighet kring vad ni vill åstadkomma med ert arbete och vad det kommer att innebära för var och en. Har ni ont om tid kan ni också välja att läsa någon enstaka text eller del och diskutera tillsammans.

Ytterligare ett sätt att använda materialet är en kombination av självstudier och gruppträffar, under en halvdag, heldag eller i studiecirkelform.

Oavsett hur du och dina medarbetare bestämmer att ni ska använda materialet i ert arbete behöver tid planeras och avsättas för läsning, reflektioner och möjligheter att få svar på frågor som kan uppstå under arbetet med materialet.

Före utbildningen

När ni i verksamheten har beslutat er för hur ni ska genomföra utbildningsinsatsen, förbered då genom att besvara följande frågor:

Enskilt lärande:

- Hur mycket tid har du för utbildningen?
- Avsett tid för läsning.

Studier i grupp

Om gruppen utser en kursledare – det kan vara chefen eller någon annan i gruppen – är det bra om kursledaren förbereder sig inför den första gruppträffen. Som kursledare kan du

- Gå igenom hela utbildningsmaterialet och studiehandledningen.
- Fundera över om någon del av materialet ska skrivas ut och delas ut till deltagarna i samband med träffen.
- Ta fram övrigt material som kan behövas – post-it-lappar, papper och penna och andra saker som behövs för att genomföra gruppträffen.
- Om gruppen som ska träffas är stor, fundera över om diskussionerna ska ske gruppvis.

Övriga praktiska arrangemang:

- Hur mycket tid har ni?
- När ska ni genomföra utbildningen?
- Behöver ni en lokal?
- Vem ska boka lokal?
- Vad ska finnas på plats i lokalen för just den här utbildningen?
- Hur ska ni dokumentera utbildningen?
- Behöver någon ha rollen att dokumentera?
- Behöver någon ha rollen att hålla tiden?

Genomföra utbildning enskilt i kombination med gruppstudier

- Samma frågeställningar som ovan.
- Ett tips kan vara att göra ett tidsschema för de i verksamheten som ska gå utbildningen så den enskilde deltagaren tydligt ser vad som ska vara gjort inför eller till en gruppträff.

NÅGRA TIPS

Det kan vara bra att sätta upp mål för vad ni vill åstadkomma med era studier med särskilt fokus på hur kunskaper och erfarenheter kan användas i det dagliga arbetet i er verksamhet. Boka också gärna in era utbildningstillfällen i förväg.

Gör gärna en liten inventering av kunskapsläget i gruppen – vad behöver ni lägga mer fokus vid och vad tycker ni att ni redan är ganska väl införstådda med? Behöver ni fördjupade kunskaper inom vissa områden? Då kan det vara bra att ta del av andra aktörers material som extramaterial.

Under utbildningen

Självstudier

Om du vill ta del av materialet på egen hand kan du börja med att fundera på om det är något särskilt du känner dig osäker på när det gäller våld och våld i nära relationer. Om du redan tidigare har kunskaper om våldsproblematiken översiktligt kan du välja specifika områden du har behov av att få veta mer om. Fotnoterna kan användas som tips för ytterligare läsning, och i kapitlen finns också Tips på fördjupning.

Reflektionsfrågor

Under rubriken *Fundera* i de olika kapitlen finns reflektionsfrågor som du kan använda för att bearbeta det du läst och din egen förståelse för området. Reflektionsfrågorna kan också med fördel användas för att diskutera med dina kollegor.

Hur fungerar det på din arbetsplats?

I de olika kapitlen finns frågor under rubriken *Hur arbetar ni i din verksamhet?* Frågorna kan vara ett stöd för dig att fråga din chef om exempelvis rutiner för hur verksamheten arbetar med våldsrelaterade frågor. Det kan också handla om att du kan uppmärksamma sådant som kan behöva utvecklas och som du kan ta vidare i verksamheten. Vid sidan av din läsning kan det vara bra att också ha tillgång till Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer, samt Våld – Våld i nära relationer – handbok för socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård.

EXEMPEL:

FÖREBYGGA, UPPTÄCKA OCH FRÅGA

Du känner till området våld i nära relationer bra, och har inriktat din läsning på kapitlet: Att upptäcka våld i nära relationer i del 2. Vill du veta mer om hur man frågar kan du söka upp Nationellt centrum för kvinnofrids (NCK) webbplats och ta del av *Webbstöd för vården*. Där finns en webbkurs om våld, filmer om att fråga i olika situationer med tillhörande diskussionsmaterial och annat fördjupningsmaterial med fokus på hälso- och sjukvårdens arbete.

Gruppstudier

Ett annat sätt att använda materialet är att du tillsammans med några kollegor bestämmer er för att på börja en studiecirkel. Att arbeta tillsammans i grupp ger er möjligheter att reflektera tillsammans, väcka frågor, skapa samsyn och dela erfarenheter med varandra.

Är det någon som ska leda studiegruppen?

Om gruppen utser en kursledare – det kan vara chefen eller någon annan i gruppen – är det bra om kursledaren förbereder sig inför den första gruppträffen. Som kursledare kan du:

- Gå igenom hela utbildningsmaterialet och studiehandledningen så du får en översikt.
- Fundera över om någon del av materialet ska skrivas ut och delas ut till deltagarna i samband med träffen.
- Ta fram övrigt material som kan behövas– post-it-lappar, papper och penna och andra saker som behövs för att genomföra gruppträffen.
- Om gruppen som ska träffas är stor, fundera över om diskussionerna ska ske gruppvis.

Övning för att komma igång

Våld i nära relationer kan väcka många tankar hos olika deltagare och övningen kan visa att deltagarna kan ha olika associationer till begreppet våld i nära relationer. Hela gruppen sitter vid en whiteboardtavla eller ett blädderblock. Den som leder övningen skriver orden våld i nära relationer på tavlan och gruppen får sedan associera fritt kring och berätta vilka ord de förknippar med begreppet. Den som leder övningen skriver upp alla ord på tavlan. För att skapa diskussion kan ledaren ställa följdfrågor, till exempel: Varför förknippar du det ordet med våld i nära relationer? Hur tänker du då? Är det något du har erfarenhet av i ditt arbete? Vad tänkte du då?

Reflektionsfrågor

Under rubriken *Fundera på och diskutera med kollegor* i de olika kapitlen finns reflektionsfrågor som ni kan använda för att bearbeta det ni läst och få egen förståelse för området. En del av frågorna rör rutiner för hur verksamheten arbetar med våldsrelaterade frågor. Det kan också handla om att ni kan uppmärksamma sådant som kan behöva utvecklas och som ni kan ta vidare i verksamheten. Vid sidan av er läsning kan det vara bra att också ha tillgång till Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer, samt Våld i nära relationer – handbok för socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård.

Att tänka på

I en gemensam utvecklingsprocess är det viktigt att alla deltagare är överens om att få vara människor i utveckling. Det innebär att det är tillåtet att ha olika uppfattningar, att pröva sig fram och att överge en uppfattning för en ny under processens gång. Det är också viktigt att vara medveten om och ha beredskap för att personer i arbetsgruppen själva kan ha erfarenhet av våld.

Genomförande – några förslag

Gruppen avgör tillsammans hur den vill ta sig an utbildningsmaterialet. Ett förslag är att dela upp tillfällena och börja med del ett och del två. Om det finns tid kan ni sedan gå vidare till del III. Varje deltagare läser igenom den aktuella delen på egen hand inför gruppträffen. Om en enskild gruppdeltagare vill fördjupa sina kunskaper i en viss del tar denne med sig dessa erfarenheter in i gruppträffen.

Kursledaren kan förbereda gruppträffen genom att samla frågorna under rubrikerna *Fundera på och diskutera med kollegor*. Gruppen kan delas upp i mindre grupper och få en fråga per grupp att diskutera. Varje grupp noterar sina diskussionsresultat. Därefter återsamlas gruppen och går igenom resultatet tillsammans.

Fundera över följande frågor:

- Hur kan vi gå vidare?
- Finns det något som kan förbättras i vår verksamhet?
- Kommer vi att göra något annorlunda i framtiden?

Spara gärna era svar för att efter genomförd utbildning kanske ta fram en checklista eller liknande som kan vara ett stöd i ert arbete för att förebygga och upptäcka våld i nära relationer.

Hel- eller halvdagsutbildning

Utgå från er verksamhet vid valet av kapitel. Om er verksamhet exempelvis kommer i kontakt med barn kan ni börja att läsa Introduktionsdelen och sen kapitel *Barn som upplever och utsätts för våld*. Ett tips är att bestämma i förväg om texterna ska läsas före eller under halvdagsutbildningen. Ett förslag är att du går vidare med Barnafrids webbutbildning ”Basprogram om våld mot barn”. Hos Barnafrid finns också annat material om våld och barn som du kan ta del av.

En annan utbildning som kan vara intressant att ta del av är *Webbkurs om våld* som finns på NCK:s webbplats (Nationellt centrum för kvinnofrid). På webbplatsen finns även *Webbstöd för vården* där ni hittar utbildningar från flera aktörer, information om vårdprogram och regionala webbutbildningar samt kontaktuppgifter till den som ansvarar för arbetet i respektive region som ni kan ta del av med mera.

Tidsåtgång

Hur timmarna under dagen fördelas beror på hur mycket ni vill hinna med. Sätt dock av cirka 15 minuter i början av dagen för introduktion och för att sätta eventuella mål för dagen. Avsätt också tid för avslutning.

Mål

Kom överens om vad ni vill uppnå under dagen. Är målet att ta fram en handlingsplan för utvecklingsarbete inom våldsområdet? Är det att reflektera kring olika frågeställningar för att därifrån gå vidare med konkreta åtgärder?

Summering

Gör en summering av halvdagen. Frågor att samtala utifrån:

- Vad tyckte ni om att arbeta med en text och reflektioner så här?
- Fick ni några nya insikter?
- Nådde ni målet eller målen för dagen?
- Hur vill ni gå vidare?

Efter utbildningen

När utbildningsatsningen är genomförd kan ni samlas för att utvärdera arbetet och för att chef och medarbetare tillsammans går igenom rutiner och samverkansformer för att fortsätta ert arbete med våld i nära relationer. Använd gärna dessa frågor som underlag för uppföljning av utbildningen:

Enskilda deltagare

- Hur kan jag följa upp vad jag har lärt mig?
- Reflektion och egen handlingsplan – vad är nästa steg?
- Vad kan jag dela med mig till andra om utbildningen?
- Hur kan jag dela med mig till andra om utbildningen?
- Hur kan jag dela med mig det jag har lärt mig till verksamheten?
- Var kan jag lära mig mer?
- Hur använder jag mina kunskaper i vardagen?

Gruppreflektion

- Hur kan vi följa upp vad vi har lärt oss?
- Reflektion och handlingsplan för verksamheten – vad är nästa steg?
- Vem ansvarar för att nästa steg blir gjort?
- Var kan vi lära oss mer?
- Hur använder vi våra kunskaper i vardagen?

Hur kan vi gå vidare?

Efter genomförda studier kan ni löpande följa upp ert arbete dels genom att fortsätta lärandet genom andra utbildningar, dels genom att regelbundet reflektera kring vad ni möter i ert arbete och hur ni agerar med avseende på våld i nära relationer. Ni kan till exempel:

- Ta fram en prioriteringslista över vilka webbutbildningar som kan vara relevanta för er verksamhet.
- Ta fram förslag på hur er verksamhet ska hålla frågan om våld i nära relationer levande och hur ämnet kan vara ett återkommande tema inom er verksamhet.
- Regelbundet se över lokala rutiner kring våld i nära relationer.

TIPS

Boka upp ett uppföljningsmöte cirka sex månader efter avslutad utbildning för att följa upp vad ni har lärt er.

A dark silhouette of a person's profile, facing left, occupies the right side of the page. The silhouette is detailed, showing the nose, lips, and chin.

Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld
– ett utbildningsmaterial för hälso- och sjukvården och tandvården
(artnr 2021-11-7617) kan beställas från
Socialstyrelsens publikationsservice.
www.socialstyrelsen.se/publikationer

E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se

Publikationen kan även laddas ner från
www.socialstyrelsen.se